بەشی خەبات کردن و تێکۆشان (الـجِـهَـاد) ()

فەزڵی جیهاد کردن و موجاهیدان

جیهاد کردن بە نەفس و بەماڵ و بەزمان بەر دەوامە تا ڕۆژی قیامەت ()

() (الجِهَاد) له (جُهْد)ەوه وەرگیراوه، واتە : کۆشش کردن ، دەوترێت (جَاهَدَ يُجَاهِدُ جِهَاداً وَمُجَاهَدَةً) . ئەگەر بە هەموو تواناياەکەوه کۆشش بکات وه ناڕەحەتی بەرگری کردن و جەنگ کردنی لەگەڵی دا هەڵبگرێت . وه(جِهَاد) پێی ناوترێت جیهادێکی ڕاستەقینە مەگەر تەنها بۆ خوابێت و بۆ بەرز کردنەوەی ناوی ئەو و بەرزکردنەوەی ئاڵای بەرزی ئیسلامەتی بێت ، وه بۆ بەدەست هێنانی ڕەزامەندی ئەوبێت ، جا هەر کەسێك بۆ بەدەست هێنانی پلەوپایەی دونیایی بجەنگێت یان بۆ دەرخستنی ئازایەتی وچاو نەترسێتی خۆی یا بۆ هەر مەبەستێکی تری دونیایی ئەوه هیچ پاداشتێکی بۆ نییە لای خوای گەوره لەبەر فەموودەکەی (أَبُو مُوسى) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : پیاوێك هات بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) جا فەرمووی : کەسێك لەبەر دەست کەوت دەجەنگێت ، وه کەسێك لەبەر ناوو شوهرەت دەجەنگێت وه کەسێك لەبەر ئەوەی شوێنی دیاربێت دەجەنگێت ، جا ئەمانە کامیان لەپێناوی خوا دایە؟ پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيْلِ اللهِ**)) واتە : ئەوەی بجەنگێت بۆ ئەوەی ووشەی خوا بەرزبێتەوه ئەوه لەپێناوی خوادایە [رواه البخاري (6/رقم/2810) ومسلم (1904/1512/3) وغيرهما] .

() خوای گەوره لەزۆر ئایەتی قورئان دا فەرمان دەکات بە (جِهَاد) کردن بە نەفس و بەماڵ لەوانە خوای گەوره لە سورەتی (**التوبة** :41) دا دەفەرموێ : ﴿**إِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيْلِ اللهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ**﴾ واتە : ڕاپەڕن بۆ جیهاد بەسووك و قورستانەوه ، وه جیهاد بکەن لەپێیناوی خوای گەورەدا بە ماڵ و گیانتان ، ئەوه بۆ ئێوه چاکترە ئەگەر بزانن . وه لەئایەتی

وە تێكۆشەران (مُجَاهِدين) پلەیەكی زۆر بەرزیان هەیە لای خوای گەورە (□□□)

(38)ی هەمان سورەت دا دەفەرموێ : ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا مَالَكُمْ إِذَا قِيْلَ لَكُمْ إِنْفِرُوا فِي سَبِيْلِ اللهِ أَثَّاقَلْتُمْ إِلى الأَرْضِ ، أَرَضِيْتُمْ بِالحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الآخِرَةِ إِلاّ قَلِيْلٌ﴾ واتە : ئەی ئەوانەی كە باوەڕتان هێناوە ، ئەوە بۆچی كاتێك پێتان بووترێت ڕاپەڕن لەپێناوی خوادا خۆتان لەش قورس دەكەنەوە بەرەو زەوی ، ئایە بە ژیانی دونیا ڕازی بوونە لەجیاتی قیامەت ، دەبزانن كەوا خۆشی و ڕابواردنی ژیانی دونیا بەرانبەر قیامەت دا هەر زۆر كەمە .

وە فەرموودەیشمان لەم بارەیەوە زۆرە ، لەوانە فەرموودەكەی (أَنَس) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**جَاهِدُوا المُشْرِكِيْنَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ**)) واتە : جیهادی كافران و هاوەڵ بڕیار دەرەكان بكەن بەماڵ و نەفس و زمانتان [رواه ابوداود (2/رقم/2504) والنسائي (رقم/3096) وهو حديث صحيح بروانە صحيح الجامع (3090)] .

وە فەرموودەی زۆریش هەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كەوا جیهاد كردن لە ئوممەتی ئیسلام دا بەردەوامە تا قیامەت ، لەوانە فەرموودەكەی (جَابِرُ بنُ عَبْدالله) (خوایان لێ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لاَتَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الحَقِّ ظَاهِرِيْنَ إِلى يَوْمِ القِيَامَةِ ، فَيَنْزِلُ عِيْسَى إِبْنُ مَرْيَمَ فَيَقُولُ أَمِيْرُهُمْ : تَعَالَ صَلِّ لَنَا فَيَقُولُ : لاَ إِنَّ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ أُمَرَاءَ تَكْرِمَةَ اللهِ لِهَذِهِ الأُمَّةِ**)) واتە : بەردەوام دەستەیەك لە ئوممەتەكەم دەجەنگن لەسەر حەقن دیارن تا ڕۆژی قیامەت ، جا (عیسى بن مریم)دا دەبەزێت و فەرماندەكەیان پێی دەڵێ : وەرە پێش نوێژیمان بكە ، ئەویش دەفەرموێ : نەء ، بەڕاستی ئێوە هەندێكتان فەرماندەن بەسەر هەندێكی ترتانەوە ڕێزێكی خوایە بۆ ئەم ئوممەتە [رواه مسلم (3/رقم/1923) وغيره بروانە السلسلة الصحيحة (1960) وصحيح الجامع (7293)] .

(□□□) لەم بارەیشەوە فەرمووده زۆرە لەوانە فەرمودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَأَقَامَ الصَّلاَةَ وَصَامَ رَمَضَانَ ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الجَنَّةَ جَاهَدَ فِي سَبِيْلِ اللهِ أَوْ جَلَسَ فِي أَرْضِهِ الَّتِي وُلِدَ فِيْهَا**)) واتە : هەركەسێك باوەڕی هێنا بەخواو بە پێغەمبەرەكەیشی و نوێژی كرد و ڕۆژووی ڕەمەزانی گرت ، ئەوە خوای گەورە پێویستی كردوە لەسەر

وە واز هێنان لەجیهاد کردن مایەی سەر شۆڕی و زەلیلیە بۆ موسوڵمانان ( )

خۆی کەوا بیخاتە بەهەشتەوە ، ئیتر جیهادی لەپێناوی خوادا کردبێت یان دانشتوبێت لەو زەوییەی کە تێیدا لە دایك بووە . ووتیان : ئەی مژدە بەخەڵکی نەدەین؟ فەرمووی : ((**إِنَّ فِي الجَنَّةِ مائَةُ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللهُ للمُجَاهِدِيْنَ فِي سَبِيْلِ الله ، مَابَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ ، فَإِذَا سَأَلْتُمْ اللهَ فَاسْأَلُوْهُ الفِرْدَوْسَ ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الجَنَّةِ وَأَعْلَى الجَنَّةِ وَ فَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ وَمِنْهُ تَفْجُرُ أَنْهَارُ الجَنَّةِ**)) واتە : بێگومان لە بەهەشت دا سەد پلە هەیە خوای گەورە بۆ تێکۆشەران لە پێناوی خۆیدا ئامادەی کردووە ، نێوانی هەر پلەیەك بۆ پلەیەکی تر وەکو نێوانی ئاسمان و زەویە ، جا ئەگەر داواتان لەخوای گەورە کرد ئەوە داوای فیردەوسی لێ بکەن ، کە ناوڕاستی بەهەشتە و سەرەوەی بەهەشتە ، وە سەرەوەی ئەویش عەر شی خوای گەورەیە ، وە لەوێوە رووبارەکانی بەهەشت هەڵدە قوڵێ [رواه البخاري (6/رقم/2790)].

وە فەرموودەکەی تری (أَبُو هُرَيْرَة) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَثَلُ المُجَاهِد فِي سَبِيْلِ الله كَمَثَلِ الصَّائِمِ القَائِمِ القَانِتِ بِآيَاتِ الله لايَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلاَ صَلاَةٍ حَتَّى يَرْجِعَ المُجَاهِدُ فِي سَبِيْلِ الله**)) واتە : نموونەی ئەو کەسەی لەپێناوی خوای گەورەدا جیهاد دەکات وەکو نموونەی کەسێکە بەرۆژ بەڕۆژوو بێت و بە شەویش شەو نوێژی بکات و قورئان بخوێنێت ، تووشی هیچ خاوی و ساردییەك نەبێت لە ڕۆژوو گرتن و نوێژ کردن دا ، تا تێکۆشەر لەپێناوی خوا دەگەڕێتەوە [رواه مسلم (3/1498/1878) والترمذي (3/88/1669)] .

وە فەرموودەکەی (أَنَسُ بنُ مَالك) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيْلِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَافِيْهَا**)) واتە : دەرچوونێك لەپێناوی خوای گەورە بۆ جیهاد کردن یا گەڕانەوەیە لە جیهاد کردن لای خوای گەورە چاکترە لە دونیا و ئەویشی تێیدایەتی [رواه البخاري (6/رقم/2792) ومسلم (3/1499/1880)] .

( ) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لە سورەتی (التوبة :39) دا کە دەفەرموێ : ﴿إِلاَّ تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَاباً أَلِيْمَا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمَاً غَيْرَكُمْ وَلاَ تَضُرُّوهُ شَيْئَاً وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ﴾ واتە : ئەگەر ڕانەپەڕن بۆ جیهاد کردن لەپێناوی خوای گەورە ئەوە خوای گەورە سزایەکی زۆر بە ئازارتان دەدات وە دەتانگۆڕێت بە کەسانێکیتر وە هیچ زیانێکیش بەئەو ناگەیەنن و خوای گەورە خۆی بەسەر هەموو شتێك دا بەتوانایە . وە لەبەر فەرموودەکەی (إِبْنُ عُمَر)یش (خوایان لێ ڕازی بێت) بڕوانە (پ192) .

وە ئەوانەی کەلە جیهاد کردنی ڕێگای خوادا دەکوژرێن و شەهید دەبن ، ئەوانە بەمردو ناژمێردرێن بەڵکو لای خوای پەروەردگاری خۆیان ، لە خۆش ترین شوێندان(□□□)

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لە سورەتی (آل عمران :169) دا کە دەفەرموێ : ﴿وَلاَتَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوا فِي سَبِيْلِ اللهِ أَمْوَاتاً بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِـمْ يُرْزَقُـونَ﴾ واتە : وە هەر گیز وامەزانن کەوا ئەوانەی لەپێناوی خوای گەورەدا کوژراوون مردوون ، بەڵکو زیندوون لەلای خوای پەروەردگاریان ڕۆزی دەدرێن . (مَسْرُوق) فەرمووی : پرسیارمان لە (عَبْدُالله بن مَسْعُود) کرد ئەویش فەرمووی : ((**أَرْوَاحُهُمْ فِي أَجْوَافِ طَيْرٍ خُضْرٍ لَهَا قَنَادِيْلٌ مُعَلَّقَةٌ بِالعَرْشِ ، تَسْرَحُ مِنَ الجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ ثُمَّ تَأْوِي إِلى تِلْكَ القَنَادِيْلِ . فَاطَّلَعَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ إِطْلاعَةً فَقَالَ : هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئاً؟ قَالُوا : أَيُّ شَيءٍ نَشْتَهِي ، وَنَحْنُ نَسْرَحُ فِي الجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا ، فَفَعَلَ بِهِمْ ذَلِكَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ، فَلَمَّا رَأَوا أَنَّهُمْ لَنْ يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يُسْأَلُوا : يَارَبِّ نُرِيْدُ أَنْ تَرُدَّ أَرْوَاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي سَبِيْلِكَ مَرَّةً أُخْرَى ، فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرِكُوا**)) واتە : ڕوحەکانیان لەلاشەی باڵندەی سەوز دایە (قنْديل) یان بۆ هەڵبەستراوە بە عەرشی خواوە ، جا دەگەڕێت بە بەهەشت دا بەهەر شوێنێك دا ویستی لێ بێت ، پاشان دەگەڕێتەوە بۆ ئەو (قنديل)انە ، جا خوای گەورە خۆ دەرخستنێك خۆی بۆ دەرخستن و فەرمووی : ئایە حەز لە هیچ دەکەن؟ ووتیان : حەز لەچی بکەین ئێمە بەویستی خۆمان بە بەهەشت دا دەگەڕێین جا سێ ، جار ئەمەی لەگەڵ دا کردن ، کاتێك کە بینیان وازیان لێ ناهێنرێت کەوا پرسیاریان لێ نەکرێت ، ووتیان : ئەی خوایە دەمانەوێت ڕوحمان بگێڕیتەوە بۆ لاشەکانمان تا لەپێناوی تۆدا جارێکیتر بکوژرێینەوە ، جا کاتێك کە زانی هیچ پێویستیەکیان نیەیە وازی لێ هێنان [رواه مسلم (1887/1502/3) و الترمذي (4098/298/4)] .

وە فەرموودەکەی (المقْدَامُ بنُ مَعْد يَكْرُب) (خوای لێ ڕازی بێت) کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لِلْشَّهِيْدِ عِنْدَ اللهِ سِتُّ خِصَالٍ : يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دُفْعَةٍ ، وَيُرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الجَنَّةِ وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ وَيَأْمَنُ مِنَ الفَزَعِ الأَكْبَرِ وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الوَقَارِ ، اليَاقُوتَةُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَافِيهَا وَيُزَوَّجُ إِثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِيْنَ**

حوكمی جیهاد كردن

جیهاد كردن پێویست (فَرْض)ی (كِفَايَه)یه (□□□)

زَوْجَةً مِنَ الحُورِ الْعِيْنِ وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِيْنَ مِنْ أَقْرِبَائِهِ)) واته : شەهید شەش تایبەت مەندی بۆ هەیە . لەگەڵ یەكەم بڵۆقە خوێنیدا لەگوناهەكانی دەبورێت وە شوێنەكەی پێ پیشان دەدرێت لە بەهەشت دا وە لەسزای ناو گۆڕ دەپارێزرێت وەلە ڕاچەڵەكاندنە گەورەكەی ڕۆژی قیامەت ئەمین دەبێت وە تاجی وەقار دەخرێتە سەری كەهەر یاقوتێكی لەدونیا و ئەوەیشی تێیدایەتی چاكترە وە حەفتا و دوو (72) ژنی لێ مارە دەكرێت لە (حُورُ العِيْن) ، وە تكا (شَفَاعَة) دەكات بۆ حەفتا (70) كەس لە خزم و كەس‌وكاری [رواه الترمذي (1712/106/3) وابن ماجه (2799/935/2) وهو صحيح بڕوانه صحيح ابن ماجه (2257)].

وە فەرموودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((الشَّهِيْدُ لايَجدُ أَلَمَ القَتْلِ إلاَّ كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ أَلَمَ القُرْصَةِ)) واته : شەهید هیچ هەست بە ئیش و ئازاری كوشتن ناكات مەگەر وەكو چۆن یەكێكتان هەست بە ئازاری (قُرْص)ێك دەكەن [رواه الترمذي (1719/109/3) وابن ماجه (3802/937/2) والنسائي (36/6) وهو حسن صحيح بڕوانه صحيح ابن ماجه (2260)] .

وە (قُرْص) پارچە ئاسنێكە وەكو پارەو پوولی ئاسنی ئەم سەردەمە .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی خوای گەورە لەسورەتی (النساء :95) دا كە دەفەرموێ : ﴿لايَسْتَوي القَاعِدُونَ منَ المُؤْمنيْنَ غَيْرُ أُولي الضَّرَر وَالمُجَاهدُونَ في سَبيْلِ الله بأَمْوَالهِمْ وَأَنْفُسهِمْ ، فَضَّلَ اللهُ المُجَاهديْنَ بأَمْوَالهِمْ وَأَنْفُسهِمْ عَلَى القَاعِديْنَ دَرَجَةً وَكُلاًّ وَعَدَ اللهُ الحُسْنَى﴾ واته : بێگومان كەسانێك لە باوەڕداران كە بەبێ هیچ بیانویەكی شەرعی دەستیان لە جیهاد كردن هەڵگرتوە ، وەلە ماڵ دا دانیشتون یەكسان نین لەگەڵ ئەوانەدا كە بەگیان و ماڵ تێدەكۆشن لەپێناوی خوادا ، بەڵكو خوای گەورە پلەو پایەی ئەوانەی تێكۆشەرن بەرزتر كردوەتەوە بەسەر ئەوانەدا كە دانیشتوون ، وە خوای گەورە بە هەموویان بەڵێنی چاكەی داوە ... دەبینین خوای گەورە ئاگاداری كردوین كە

لەسەر موسوڵمانی (□□□) پێگەیشتوی (□□□) ژیری (□□□) ئازادی (□□□) پیاوی (□□□) بەتوانا (□□□)

تێكۆشەران فەزڵیان بۆ هەیە و بەبەرترن وە دانیشتوانیش چاكەیان بۆ هەیە ، جا ئەگەر دانیشتوان فەرزێكیان فەوتانبێت ئەوە بێگومان خراپەیان بۆ هەیە نەك چاكە [بڕوانە تفسیر الطبری (345/2)] .

وە فەرموودەی تری خوای گەورە لەسورەتی (التوبة :122) دا كە دەفەرموێ : ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً﴾ واتە : ناگونجێ بڕوا داران هەموو بۆ جیهاد كردن ڕاپەڕن . هەروەها لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) بڕوانە (پ658) ، بەڵام ئەمە لەكاتێك دایە ئەگەر ئەوانەی بەو جیهاد كردنە هەڵدەستن بەس بن وە جیهادەكەی پێ ڕاپەڕێت ، بەڵام ئەگەر ئەوە ئەنجام نەدرا ئەوە دەبێتە فەرز لەسەر هەموو موسڵمانان ، وە هەموو شیان پێی تاوانبار دەبن ئەگەر پێی هەڵنەسن ، وەك لەمەودوا زیاتر لەسەری دەچین . (إنشاء الله)

(□□□) جیهاد پێویستە لەسەر موسوڵمان چونكە خۆی دژ بە كافران و موشریكان دەكرێت بۆ ئەوەی موسوڵمان بن .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (إِبْنُ عُمَر) (خوایان لێ ڕازی بێت) : ((پیشانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) درام لەڕۆژی (أُحُد) دا ، جا لەوكاتەدا من تەمەنم چواردە (14) ساڵان بوو ، جا ڕوخسەتی نەدام بەشدار ببم ، پاشان لەڕۆژی (خَنْدَق) دا پیشان درام و تەمەنم پانزدە (15) ساڵان بوو ، جا ڕوخسەتی پێدام كەوا بەشداری جەنگ ببم)) [رواه البخاری (2664/276/5) ومسلم (1868/490/3) وغیرهما] .

(□□□) لەبەر فەرمودەكەی (عَائِشَة) (خوای لێ ڕازی بێت) بڕوانە (پ107) .

(□□□) چونكە كۆیلە موڵكی گەورەكەیەتی بەبێ پرسی ئەو ناتوانێت دەربچێت بۆ جیهاد .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (عَائِشَة) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا فەرمووی : ڕوخسەتم خواست لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ ئەوەی لەگەڵیان دا دەربچم بۆ جیهاد جا فەرمووی : ((**جِهَادُكُنَّ الحَجُّ**)) واتە : جیهاد كردنی ئێوە حەججە [رواه البخاری (6/رقم/2875) و رواه غیره ایضاً بألفاظ اخری تقارب هذا المعنی] .

وه لەسێ حاڵەت دا دەبێتە پێویستی (فَرْض)ی (عَيْن) ، ئەگەر موسوڵمان چووە بەرەکانی جەنگەوە (□□□) وە ئەگەر دوژمن هێرشی هێنا بۆسەر وولاتێك لەو وولاتانی ئیسلام (□□□) وە ئەگەر پێشەوای موسوڵمانان داوا بکات لەموسوڵمانان کەوا ڕاپەڕن بۆ جیهاد . (□□□)

(□□□) ئیتر توانای لاشەیی بێت یان توانای ماڵی ، لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسوورەتی (التوبه :91)دا کە دەفەرموێ : : ﴿ لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلاَ عَلَى المَرْضَى وَلاَ عَلَى الَّذِيْنَ لاَيَجِدُونَ مَايُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلّهِ وَرَسُولِهِ﴾ واتە : هیچ تاوانێك نىیە لەسەر ئەوانەی لاوازن وە لەسەر ئەوانەیش کە نەخۆشن وە لەسەر ئەوانەیشی کە هیچیان بەدەستەوە نىیە خەرجی بکەن بۆ جیهاد کردن ، لەکاتێك دا کەوا ئەوەی لەتوانایان دایە درێخی نەکەن لەسەرخستنی ئایینی خوا و سەرخستنی پێغەمبەرە کەیشی .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (الانفال :45)دا کە دەفەرموێ : ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا إِذَا لَقِيْتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا﴾ واتە ئەی ئەوکەسانەی کە باوەڕتان هێناوە کاتێك کە ڕوو بەڕووی دەستەیەك دەبنەوە لەکاتی جیهاددا ئەوە خۆڕاگر بن . وەلە سورەتی (الانفال :15)دا دەفەرموێ : ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا إِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا زَحْفَاً فَلاَ تُوَلُّوهُمُ الأَدْبَار﴾ واتە : ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە ئەگەر لەکاتی جیهاددا ڕووبەڕووی بێباوەڕان بوونەوە ئەوە هەرگیز پشتیان تێمەکەن .

(□□□) ئەوە لەوکاتەدا پێویست (فَرْض)ی (عَيْن)ە لەسەر هەموو خەڵکی ئەو وولاتە بە پیاو و ئافرەت و گەورەو مناڵەوە . بەرهەڵستی دوژمنان بکەن ، وە لەسەر موسوڵمانانی وولاتەکانی تریش پێویست دەبێت کەوا بچنە یارمەتی دانی براکانیانەوە ، هەر کەسێك بەپێی توانای خۆی و بەپێی پێویست .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (إبنُ عَبَّاس) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لاَهِجْرَةَ بَعْدَ الفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ وَإِذَا أُسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا**)) واتە : دوای رزگار کردنی مەککە ئیتر کۆچ کردن نەما بەڵکو جیهاد کردن ونیەت پاکیە ،

شێوازی جیهاد کردن (آدَابُ الجِهَاد)

دەبێت پێشەوا کاتێك سوپایەك ڕەوانە دەکات بۆ جیهاد کردن پاش ناوی خوای گەورە هێنان ئامۆژگارییان بکات کەوا نیەتەکانیان پاك بکەنەوە بۆ خوا (□□□)

وە ئەگەر داواتان لێ کرا کەوا ڕاپەڕن بۆ جیهاد ئەوە ڕاپەڕن [رواه البخاری (6/رقم/2783) ومسلم (1353/986/6)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (بُرَيْدَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەگەر فەرماندەیەکی لەسەر سوپایەك یان (سَرِيَّه) یەك دابنایە وەسیەتی بەفەرماندەکە دەکرد بەتایبەتی بەوە تەقوای خوای گەورەی هەبێت ، وە بەوانەیشی کە لەگەڵیدان لە موسوڵمانان بەچاکە پاشان دەیفەرموو : ((**أُغْزُوا بِسْمِ اللهِ فِي سَبِيْلِ اللهِ قَاتِلُو مَنْ كَفَرَ بِاللهِ ، أُغْزُوا وَلَاتَغُلُّوا وَلَاتَغْدِرُوا وَلا تَمْثُلُوا وَلَاتَقْتُلُوا وَلِيْدَاً ، فَإِذَا لَقِيْتَ عَدُوَّكَ مِنَ المُشْرِكِيْنَ فَادْعُهُمْ إِلى ثَلَاثَ خِلَال ، فَأَيَّتُهُنَّ مَا أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الإِسْلَامِ ، فَإِنْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مَنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ المُهَاجِرِيْنَ وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَلَهُمْ مَالِلْمُهَاجِرِيْنَ وَعَلَيْهِمْ مَاعَلَى فَإِنْ أَبَوا أَنْ يَتَحَوَّلُوا مِنْهَا ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ يَكُونُونَ كَأَعْرَابِ المُسْلِمِيْنَ ، يَجْرِي عَلَيْهِمْ حُكْمَ اللهِ الَّذِي يَجْرِي عَلَى المُؤْمِنِيْنَ وَلَايَكُونُ لَهُمْ مِنَ الغَنِيْمَةِ وَالفَيءِ شَيءٌ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ المُسْلِمِيْنَ ، فَإِنْ هُمْ أَبَوا فَسَلْهُمُ الجِزْيَةَ فَإِنْ هُمْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ فَإِنْ أَبَوا فَاسْتَعِنْ بِاللهِ عَلَيْهِمْ وَقَاتِلْهُمْ**)) واتە : غەزا بکەن بەناوی خواوە ، لەپێناوی خوادا بجەنگن لەگەڵ ئەوەدا کە کوفر بەخوا دەکات ، غەزا بکەن و لە دەست کەوت دەرمەکەن تا دابەش دەکرێت ، وە ناپاکی (غَدْر) مەکەن و لووت و گوێی کەس(تَمْثِيْل) مەکەن ، وە منداڵ مەکوژن وە ئەگەر گەیشتی بە دوژمنەکەت لە هاوەڵ بڕیار دەرەکان(مُشْرِك)ەکان ئەوە بانگیان بکە بۆ سێ خاڵ ، جا ئەگەر وەڵامیان دایەوە ئەوە لێیان وەربگرە ووازیان لێ بێنە ، بانگیان بکە بۆ ئیسلام ، جا ئەگەر وەڵامیان دایەوە ئەوە لێیان وەربگرە و وازیان لێ بێنە ، پاشان

و گوێڕایەڵی تەواوی فەرماندەکەیان بکەن تەنها لە بێفەرمانی خوای گەورەدا نەبێت (□□□) وە ئامۆژگاری فەرماندەیش بکات کەوا ڕاوێژ یان پێ بکات وە بیانپارێزێت لە حەرام (□□□)

بانگیان بکە بۆ ئەوەی خۆیان بگواستنەوە لە وولاتی خۆیانەوە بۆ وولاتی کۆچەران (المهَاجِرين) وە پێیان ڕابگەیەنە ئەگەر ئەوە بکەن ئەوە ئەوەیان بۆ هەیە کە بۆ کۆچەران هەیە وە ئەوەشیان لەسەرە کە لەسەر ئەوانە ، جا ئەگەر ڕازی نەبوون لەوولاتی خۆیانەوە بار بکەن ئەوە پێیان ڕابگەیەنە کەوا ئەوان وەکو موسوڵمانە دەشتەکێکانن ، ئەو حوکمەی خوایان بەسەردا جێبەجێ دەکرێت کە بەسەر باوەڕداران دا جێبەجێ دەکرێت ، وە هیچ لەدەست کەوت و (فَيْء) یان بۆ نىیە ، مەگەر لەجیهادەکەدا بەش دار بن لەگەڵ موسوڵمانان دا ، وە ئەگەر ئەوان ڕازی نەبوون ئەوە داوای سەرانە (الجِزْيَة) یان لێ بکە ، جا ئەگەر ڕازی نەبوون ئەوە داوای یارمەتی لەخوا بکە بەسەریان دا و لەگەڵیان دا بجەنگە [رواه مسلم (1731/1356/3) والترمذي (1429/431/2) مختصراً] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (النساء :59)دا کە دەفەرموێ : ﴿وَأَطِيْعُوا اللهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ واتە : گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خواو پێغەمبەر و ئەوانەیشی خاوەن فەرمانن لەخۆتان – لەباوەڕ داران – بکەن ، وە لەبەر فەرموودەکەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ وَمَنْ يَعْصِنِي فَقَدْ عَصَى اللهَ وَمَنْ يُطِعِ الأَمِيْرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ يَعْصِي الأَمِيْرَ فَقَدْ عَصَانِي**)) واتە : هەر کەسێك گوێڕایەڵی من بێت ئەو گوێڕایەڵی خوای گەورەی کردووە وەهەر کەسێکیش بێگوێیی من بکات ئەوە بێگوێیی خوای گەورەی کردووە ، وە هەر کەسێك گوێڕایەڵی فەرماندەی موسڵمانان بکات ئەوە گوێڕایەڵی منی کردوە وە هەرکەسێکیش بێگوێیی فەرماندە بکات ئەوە بێگوێیی منی کردوە [رواه البخاري (13/رقم/7137) ومسلم (1835/1466/3) وغيرهما] .

وە لەبەر فەرموودەکەی (عَلِي) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لاَطَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي مَعْرُوفٍ**)) واتە : گوێڕایەڵی هیچ کەسێك ناکرێت لەبێ فەرمانی خوادا بەڵکو گوێڕایەڵی لەچاکە کردن دایە [رواه البخاري (8/رقم/4340) ومسلم (1840/469/3)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لە سورەتی (آل عمران :159) دا کەوا دەفەرمووی : ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ﴾ واتە : ئەی – پێغەمبەری خوا – ڕاوێژیان پێ بکە

وە دروستە پێشەوا ئەگەر ویستی غەزا کردنی شوێنێکی هەبوو لەسوپاکەی بیشارێتەوە (   ) وە چاویش (عَیْن)لەپێشەوە ڕەوانە بکات

لەکار و فەرمانەکانت دا . دەی کە لەسەر پێغەمبەری خوا پێویست بووە ڕاوێژ بە موسوڵمانان بکات ، ئەوە لەسەر کەسانی تر پێویست ترە وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆی ڕاوێژی کردوە وەك لە فەرموودەکەی (أَنَس) دا هاتووە. بڕوانە [صحیح مسلم (1779/1403/3)] .

وە لەبەر فەرموودەکەی (عَائِشَةَ) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی بیستم پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو : ((**اللَّهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ فَاشْقُقْ عَلَيْهِ وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ فَارْفُقْ بِهِ**)) واتە : ئەی خوایە هەرکەسێ لە ئوممەتەکەم بوو بەسەر پەرشت کاری کارێك جا گرانی کرد لەسەریان و ئازاری دان ، خوایە تۆیش لەسەری گران بکەو ئازاری بدە ، وە هەرکەسێکیش ئەگەر بوو بەسەر پەرشتکاری موسوڵمانان و لەسەری سووك کردن و بەزەیی پێیان دا هاتەوە ئەوە تۆیش لەسەری سووك بکەو بەزەییت پێدابێتەوە [رواه مسلم (1828/1458/3)] .

(   ) لەبەر فەرموودەکەی (أُبَي بنُ كَعْب) (خوای لێ ڕازی بێت) کەتێیدا هاتوە : ((کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەگەر ویستی غەزا کردنی شوێنێکی هەبوایە دەیشاردەوە ووای پیشان دەدا کەئەو ویستی شوێنێکی تری هەیە)) [رواه البخاری (8/رقم/4418) ومسلم (2769/2120/4)] .

تاوەکو هەواڵی دوژمنانی بزانێت (□□□) وە پێویستە فەرمانده سوپاکەی ڕێك بخات و کاری هەموویان دیاری بکات پێش چوونه ناوی مەیدانی جەنگەوه (□□□) وە فێڵ و درۆ کردنیش بەرانبەر دوژمنان دروسته لەکاتی جەنگ دا (□□□) وە پێش دەست پێ کردنی جەنگ پێویسته دوژمن بانگ بکرێت بۆلای سێ

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (جَابِر) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەڕۆژی (خَنْدَق)دا داوای لەخەڵکی کرد کەوا کێ دەچێت هەواڵی دوژمنی بۆ بێنێتەوه ، جا (الزُّبَيْر) خۆی هەڵبژارد ، پاشان داوای لێ کردنەوه ، جاهەر (الزُّبير) خۆی هەڵبژاردەوه ، پاشان جارێکیتر داوای لێ کردنەوه هەر (الزُّبير) خۆی هەڵبژارد ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی ((**لِكُلِّ نَبِيٍ حَوَارِيٌّ وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ**)) واته : هەموو پێغەمبەرێك یارمەتی دەری هەبوه ، جا یارمەتی دەری منیش (زُبَيْر)ه [رواه البخارى (7/رقم/4113) ومسلم (2415/1879/4)] .

(□□□) چونکه پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ هەموو جەنگێك سوپای خۆی ڕێك دەخست و ئاڵاکانی دیاری دەکرد [بڕوانه صحيح البخارى (8/رقم /4043 ، 3984 ، 3985) وسنن ابى داود (3/رقم/2592 ، 2663) وسنن الترمذي (1679/195/4) و سنن ابن ماجه (2817/941/2) وسنن النسائى (2866/200/5)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (جَابِرُ بنُ عَبْدالله) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**الحَرْبُ خُدْعَةٌ**)) واته : جەنگ فێڵ کردنه [رواه البخارى (6/رقم/3030) ومسلم (1739/1361/3)]

ئیمامی (النَّوَوِي) دەفەرموێ : زانایان (إتِّفَاق) یان کردوه لەسەر دروست بوونی فێڵ کردن و خەڵەتاندنی کافران لە جەنگ دا هەرچۆن بۆت بکرێت ، تەنها مەگەر هەڵوەشاندنەوەی پەیمان و بەڵێنی تێدابێت – ئەوه دروست نیيه – [بڕوانه شرح صحيح مسلم (45/12)] .

وە لەبەر فەرموودەکەی (أُمُّ كُلْثُومٍ بِنْتُ عُقْبَةَ) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((نەمبیستووه پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕوخسەت بە هیچ درۆیەك بدات لەوەی خەڵکی دەیڵێن مەگەر لەجەنگ دا ، وە بۆ چاککردنەوەی نێوان خەڵکی ، وە قسه کردنی پیاو

شت : یان موسوڵمان بوون یان سەرانە دان یان جەنگ کردن (□□□) وە حەرامە کوشتنی ئافرەت و منداڵ و پیری پەککەوتوو مەگەر زۆر پێویست بێت (□□□) وە هەروەها حەرامە سوتاندنی کەسێك بە ئاگر (□□□) وە هەروەها تێك دانی دەم و چاو (لووت و گوێ بڕین) . (□□□)

لەگەڵ خێزانەکەیدا و ئافرەتیش لەگەڵ پیاوەکەیدا)) [رواه مسلم (4/2011/2605) وكذلك البخاری (5/رقم/2692) وغيرهما] .

(□□□) لەبەر فەرموو دەکەی (بُرَيْدَةَ) بڕوانە (پ671) .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (بُرَيْدَةَ) و (إِبْنُ عُمَر) (خوایان لێ ڕازی بێت) بڕوانە (پ671) زانایان فەرموویانە : ((دروست نییە کوشتنی ئافرەت و منداڵ مەگەر زۆر پێویست ببێت وەك ئەوەی دوژمنان بیانکەنە سەنگەر یان وەکو ئەو ئافرەت و منداڵانە خۆیان لەجەنگ دابن و بجەنگن ، لەبەر فەرموودەکەی (عِكْرِمَة) کەوا : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەڕۆژی (حُنَين)دا بەلای ئافرەتێك دا تێپەڕ بوو کوژرا بوو ، جا فەرمووی : کێ ئەمەی کوشتووە؟ پیاوێك لە موسوڵمانان ووتی : من ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست گیرم کردو خستمە پشتی خۆم ، کاتێك بینی ئێمە تووشی ڕاکردن بووین ، پەلاماری شمشێرەکەی دام بۆ ئەوەی بمکوژێت ، بۆیە منیش کوشتم ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەخراپەی نەگرت لەسەری)) [رواه ابوداود (1/رقم/333) فی المراسيل ووصله الطبرانی فی الکبير ، وقال : الشيخ شعيب أرناؤوط : رجاله ثقات ، رجال الشيخين] .

(□□□) لەبەر فەرموو دەکەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕەوانەی کردین لەگەڵ (سریَّە) یەك دا ، جا فەرمووی : ((**إِنْ وَجَدْتُمْ فُلاً وَفُلانَاً فَأَحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ**)) واتە : ئەگەر فلانەکەس و فلانە کەستان بینیەوە ئەوە ، بەئاگر بیانسوتێنن . پاشان کاتێك ویستمان دەربچین ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تَحْرِقُواْ فُلانَاً وَفُلانَاً بِالنَّارِ ، وَإِنَّ النَّارَ لايُعَذِبُ بِهَا الاَّ اللهُ فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا**)) واتە : من فەرمانم پێکردن کەوا فلانەکەس و فلانەکەس بەئاگر بسوتێنن ، وە ئاگریش لەخوا زیاتر کەس سزای پێ نادات ، جا ئەگەر بینیانتانەوە ئەوە بیانکوژن [رواه البخاری (6/رقم/3016)] .

حوكمی دیل (الأسِيْر)

ئەگەر كافران بەدیل گیران ئەوە دوو بەشن : بەشێكیان هەر بەدیل بگیرێت یەكسەر دەبنە كۆیلە ئەوانەیش ئافرەت و منداڵەكانیانە (□□□) وە بەشەكەی تریان یەكسەر نابنە كۆیلە ، ئەوانەیش پیاوە پێگەیشتووەكانیانە ، كە پێشەوای موسوڵمانان بەپێی بەرژەوەندی موسوڵمانان یەكێك لە چوار شتیان پێ دەكات یان كوشتن (□□□) یان كۆیلە كردن (□□□) یان بەردانیان بە بێبەرانبەر و منەت كردن بەسەر یان دا (□□□) یان بە بەرانبەر ئیتر پارە وەرگرتن بێت یان دیلی موسڵمانان بێت (□□□)

(□□□) لووت و گوێ كردن (المُثْلَة) دروست نییە لەبەر فەرموودەكەی (بُرَيْدَةَ) بڕوانە (پ671) .

(□□□) چونكە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئافرەت و منداڵ كە بەدیل دەگیران دابەشی دەكردن بەسەر موسوڵمانان دا، وەكو چۆن پارەو ماڵی دەست كەوتی دابەش دەكرد [بڕوانە صحيح البخاری كتاب المغازی / حديث رقم (4028 ، 4121 ، 4318 ، 4319) وَمَسنَد أحمد (326/4 ، 327) وسنن ابی داود (2 /قم /2693)] .

(□□□) چونكە (بَنِي قُرَيْظَة) كاتێك دابەزینە سەر حوكمی (سَعْدُ بنُ مُعَاذ) (خوای لێ ڕازی بێت) (سَعْد) بڕیاری دا كەوا پیاوەكانیان بكوژرێت و ژن و منداڵ و ماڵ و پارەكانیشیان دا بەش بكرێتە سەر موسوڵمانان دا ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی فەرموو ((بەحوكمی خوا حوكمت دا بەسەریان دا)) [بڕوانە صحيح البخاری / كتاب المغازی حديث رقم (4028 ، 4121 ، 4122) ومسلم (1766/1387/3 ، 1768)] .

(□□□) چونكە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دیلەكانی (بَنِي مُصْطَلَق) و (هَوَازِن)ی كردە كۆیلە بەڵام لەوەی (هَوَازِن) دا پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆی لای موسوڵمانان تكا (شَفَاعَة)ی بۆ كردن كەوا ئازادیان بكەن كاتێك كە (وَفْد) ێكیان هات و موسوڵمان بوون .

دە ست کەوتی جەنگ (الغَنِيْمَةَ)

هەر موسوڵمانێك لەمەیدانی جەنگ دا كافرێك بكوژێت ئەوە هەرچی پێ بێت بۆ خۆیەتی (□□□) پاشان دەست كەوتەكان دابەش دەكرێت و

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی خوای گەورە لە سورەتی (محمد :4) دا كە دەفەرموێ : ﴿فَإِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنْتُوُهُمْ فَشُدُّواْ الوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾ واتە : جا ئەگەر لەكاتی جەنگ دا ڕووبەڕووی كافران بونەوە ئەوە بدەن لەملیان تا بەتەواوەتی تێكیان دەشكێنن ، جا دیلەكانیان توند ببەستنەوە ، پاشان یان منەتیان بەسەردا بكەن و بەریان بدەن بەبێ بەرانبەر وەیان بەربەرانبەر بەریان بدەن تا كۆتایی بە جەنگەكە دێت .

وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) منەتی بەسەر (أَبُوالعَاصِ بنُ الرَّبِيْعِ)دا كرد كە پیاوی (زَيْنَب)ی كچی بوو ، [رواه احمد (376/6) وابوداود (2/رقم/2692) وسنده صحيح بروانه الفتح الرباني (100/14)] .

وە هەروەها منەتیشی بەسەر (ثُمَامَةُ بنُ أثَال)ی گەورەی (أهلُ اليَمَامَةَ) دا كرد وە بەبێ بەرانبەر بەریدا . لەپاشان خۆی گەڕایەوە و موسوڵمان بوو [رواه البخاري (8/رقم/4372) ومسلم(كتاب الجهاد والسير / رقم (1764) وغيرهما] .

(□□□) چونكە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دیلەكانی (بَدْر)ی بەپارە بەردا ، بڕوانە [البخاري (8/رقم/4018) ومسلم رقم (1763) وسنن ابى داود (2691/2) ومجمع الزوائد للهيثمى (90/6)] .

وە (سرِيَّە) یەكیش لە موسوڵمانان چەند دیلێكیان گرتبوو ئافرەتێكیانیش لەگەڵ دابوو لە (بَنِي فُزَارَةَ) جا پێغەمبەری خوا ڕەوانەی كردووە بۆلای خەڵكی (مَكَّه) بۆ ئەوەی بیانگۆڕێتەوە بەچەند كەسێك لە موسوڵمانان كە دیل كرابوون لەلای خەڵكی (مَكَّه) [رواه مسلم (رقم/1755)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (أَبُو قَتَادَة) (خوای لێ ڕازی بێت) كەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموی : ((مَنْ قَتَلَ قَتِيْلاً لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلَبُهُ)) واتە : هەركەسێك

دەکرێتە پێنج بەشەوە بەشێکی پێشەوا دابەشی دەکات بەو پێیەی کە خوای گەورە دیاری کردووە (□□□) وە چوار بەشەکەی تریشی دابەش دەکرێتە سەر ئەوانەدا کە بەشداری جەنگەکەیان کردووە بۆ پیادە (سَهْم)ێك و بۆ سواریش سێ (سَهْم) – (سَهْم)ێك بۆ خۆی و دوو (سَهْم) یش بۆ وڵاخەکەی – (□□□) وە ئەوەی بەشی پێ دەدرێت دەبێت پیاوێکی

کەسێك بکوژێت ، بەڵگەی هەبێت لەسەری ، ئەوە چی پێیە بۆ خۆیەتی [رواه البخاری (6/رقم/3142) ومسلم (1751/1370/3) وغيرهما] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لەسورەتی (الانفال :41) دا کە دەفەرموێ : ﴿وَاعْلَمُواْ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾ واتە : وەبزانن کەوا هەرشتێك دەستان دەکەوێت ئەوە پێنج یەکی بۆ خوایە و بۆ پێغەمبەر و بۆ خزمان و هەتیوان و کەم دەستان و ڕێبوارانە . جا زانایان (إتِّفَاق)یان کردووە کەوا دەست کەوتی جەنگ دەکرێتە پێنج بەشەوە ، جا پێنج یەکی بۆ ئەوانەیە کە قورئان باسی کردووە ، چواربەشەکەی تریشی بۆ ئەو جەنگاوەرانەیە کە بەشداری شەڕەکەیان کردوە ، وە فەرموودەی خوای گەورە ﴿فَإِنَّ لله خُمُسَهُ﴾ زۆربەی زانایان ووتویانە باس کردنی خوای گەورە لەنێوانیاندا هەربۆ پیرۆزی و (تَبَرُّك)ە و دانە پاڵی ئەم پارەیە بۆلای خوای گەورە لەبەر شەرەفی ئەو پارەیەیە ، پاش ئەوەی کە هەموو پێنج یەکەکەی داوە پاڵی خۆی ، ئەو شوێنانەیشی ڕوون کردووەتەوە کە دەبێت تێیدا خەرج بکرێت .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (إبْنُ عُمَر) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ڕۆژی (خَيْبَر)دا دەست کەوتی دابەش کرد بۆ ئەسپ دوو (سَهْم) و بۆ پیادەش (سَهْم) یْك)) . جا (نَافِع) ڕوونی کردەوەو فەرمووی : ئەگەر پیاو ئەسپی بێت ئەوە سێ (سَهْم)ی بۆ هەیە ، وە ئەگەر ئەسپیشی پێ نەبێت ئەوە (سَهْم)ێکی بۆ هەیە [رواه البخاری (7/رقم/4228) ومسلم (1762/383/3) وغيرهما] وفي روايە ابن [ماجە (2854/952/2)] ((کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ڕۆژی (خَيْبَر)دا دەست کەوتی دابەش

پێگەیشتوو بێت ، ئیتر جیاوازی نییە لەوەدا . ئەگەر بەهێز بێت یان لاوازبێت جەنگی کردبێت یان نە (□□□) بەڵام ئافرەت و کۆیلە ئەگەر بەشداریان کرد ئەوە تەنها بەخششیان پێ دەدرێت (□□□) وە دروستە کەوا

کرد بۆ سوار سێ (سَهْم) دووی بۆ ئەسپەکە و (سَهْم) یٚکیشی بۆ پیاوەکە . [وهو صحيح بروانه صحيح ابن ماجه(2303)].

وە لەبەر فەرموودەکەی (إبنُ عَبَّاس) کەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەسوار سێ (سَهْم)ی دا و بەپیادەیش (سَهْم)ێك [رواه البيهقى (293/6) وهو حديث صحيح بروانە الإرواء (1227)].

(□□□) عن (مُصْعَبُ بنُ سَعْد) (خوای لێ ڕازی بێت) فەرمووی : (سَعْد) (خوای لێ ڕازی بێت) وای بینی کەوا فەزڵ دارترەبەسەر ئەواندا کەلە ئەو کەمتر جەنگیان کردووە – و دەبێت لەدەست کەوتیش دا لەوان زۆرتری پێ بدرێت – جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**هَلْ تُنْصَرُونَ وَتُرْزَقُونَ إلاَّ بِضُعَفَائِكُمْ**)) واتە : ئایە ئێوە سەر دەخرێن و ڕۆزی دەدرێن مەگەر بەلاوازەکانتانەوە [رواه البخارى (6/رقم/2896) والنسائى (3178/45/6)].

وە فەرموودەکەی (إبنُ عَبَّاس) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست کەوتەکانی (بَدْر)ی دابەش کرد بەیەکسانی پاش ئەوەی ڕوبەڕو بونەوەو دەمەقاڵە ڕووی دا لەنێوان ئەوەی جەنگی کردووەو ئەوەی جەنگی نەکردووە ، و دابەزینی فەرموودەی خوای گەورە : ﴿**وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَنْفَالِ**﴾ [رواه ابوداود (3/رقم/2737) والمستدرك (131/2) وصححه ابو الفتح فى الاقتراح على شرط البخارى بروانه فتح الغفار (376/2) وقال محمد صبحى حلاق فى تخريجه للروضة الندية بأنه حديث صحيح].

(الشَيْخ أحْمَد مَعْرُوف) (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرموێ : (وە ئەوە کەسەی کەفەرماندە خۆی ڕەوانەی شوێنێکی بکات لەبەر بەرژەوەندی سوپاکە وەك (بَرِيْد) و (طَلِيْعَة) و (جَاسُوس) هەموویان (سَهْم) یان پێ دەدرێت ئەگەر بەشداری جەنگەکەش نەکەن وەکو بە(عُثْمَان) درا لەڕۆژی (بَدْر) دا)) بروانە [(حجة الله البالغة (176/2)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (إبنُ عَبَّاس) (خوایان لێ ڕازی بێت) کەوا (نَجْدَةُ بنُ عَامِر الحَرُورِي) چەند پرسیارێکی لێ کرد ، یەکێك لەوانە ئایە کۆیلەو ئافرەت ئامادەی دەست کەوت دەبن ؟ ئایە هیچ بەشیان پێ دەدرێت؟ جا ئەویش لەوەڵامی دا فەرمووی :

پێشەوا بۆ هەندێك لەسوپاكە ، هەندێك لە دەستكەوتەكانیان بەتاڵانی بداتە خۆیان جگە لەوبەشەشیان كە لەگەڵ سوپادا پێیان دەدرێت (□□□) وە بۆیشی هەیە بەشێك بۆ دڵ ڕاگیراوان دابنێت ئەگەر بەباشی زانی (□□□) وە

((هیچ بەشێكی دیاریان نیيە مەگەر هەر تەنها بەخششێكیان پێ بدرێت ....)) [رواه مسلم (1812/1445/3)].

وەلە (لَفْظ) ێكیتردا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئافرەتانی لەگەڵ خۆیاندا دەبرد بۆ غەزا ، جا تیماری بریندارانیان دەكرد وە لەدەست كەوت بەخششیان پێ دەدرا ، بەڵام بەشی تایبەت (سَهْم) ئەوە بۆ یانیان دا نەئەنا)) [رواه مسلم (1812/1444/3)] .

وە فەرموودەكەی (عُمَیْر)ی مەولای (أَبِي اللَّحْم) (خوایان لیّ ڕازی بێت) فەرمووی : ((لەگەڵ گەورەكەم دا دەرچووم ڕۆژی (خَیْبَر) ، وە من كۆیلە بووم ، جا هیچ لە دەست كەوت بەشم نەدرا بەڵام لەشتی ناو ماڵە شمشێرێكم پیّدرا ، وەكاتێك لەشانم بكردایە دەمكێشا لەشوێنی خۆم [رواه ابوداود (3/رقم/2729) والترمذي (1600/58/3) وابن ماجه (952/2)(2855) وغیرهم وهو حدیث صحیح بڕوانە الإرواء (1234) وصحیح ابن ماجه (2304)].

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (عَبْدُالله بن عُمَر) (خوایان لیّ ڕازی بێت) كەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) جاری وا هەبوو هەندێك لەو (سِرِیَّە)انەی كە دەینارد دەست كەوتەكانیانی دەكردە تاڵانی بۆ خۆیان بەتەنها تایبەت بێت جگە لەبەشی سوپاكە بەگشتی ، وە پێنج یەك لە هەموو ئەوەدا پێویستە)) [رواه البخاری (3135/237/6) و مسلم (1750/1369/3)].

(□□□) لەبەر فەرمودەكەی (عَبْدُالله بن مَسْعُود) (خوایان لیّ ڕازی بێت) كەوا فەرمووی : ((كاتێك كە ڕۆژی (حُنَیْن) بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) چەند كەسێكی پێش خست لە دابەش كردنی دەست كەوتەكاندا جا سەد (100) ووشتری دابە (الأَقْرَعُ بنُ حَابِس) وە ئەوەندەش بە (عُیینە) ، وە بەشیچەند كەسێك لە پیاوە گەورەكانی دا و پێشی خستن لە دابەشكردنەكەدا ، پیاوێك ووتی : وە (الله)ی ئەم دابەشكردنەدادپەروەرانە دادپەروەرانە نەبوو و بۆ خوای گەورە نەبوو ، منیش ووتم : وە(الله)ی ئەمە بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕادەگەیەنم ، جا پێم ڕاگەیاند ، ئەویش فەرموی : ((**فَمَنْ یَعْدِلُ إذاْ لَمْ یَعْدِلِ اللهُ وَرَسولَهُ ؟ رَحِمَ اللهُ مُوسَى قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا**

پێشەوا خۆیشی بەشی خۆی هەیە وەکو موسوڵمانانیتر لەگەڵ هەڵبـژاردە (الصَّفِي) یش دا کەبۆی تەرخان دەکرێت (□□□)

فَصَبَرَ)) واتە : جاکێ دادپەوەری دەکات ئەگەر خوا و پێغەمبەرەکەی داد پەروەرنـەبن ؟ ڕەحمەتی خوا لە (مُوسی) بێت بەڕاستی لەمـە زیـاتر ئـازار درا و هـەر ئـارامی گـرت [(رواه البخاری (6/رقم3150) و مسلم (1026/739/2)] .

وە لەبەر فەرموودەکەی (أَنَس) (خوای لیٚ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست کەوتەکانی دابەش کردە سەر گەورەکانی (قُرَیْش)دا بـۆ دلّ ڕاگرتنیـان و بەشی (أَنْصَار) و (مُهَاجِرین)ی نەدا)) [البخاری (6/رقم3146) و مسلم (1059/733/2)] .

وە مەبەست بە پیاوە گەورەکان : ((أَبُو سُفْیَان بنُ حَرْب) و (سُـهَیْلُ بـنُ عَمْـرُو) و (حُوَیْطِبُ بنُ عَبْدِ العُزَّی) و (حَکِیْمُ بنُ حزَام) و (صَفْوَانُ بنُ أُمَیَّة)) یە ...

(□□□) لەبـەر فەرموودەکـەی (عَائِـشَة) (خـوای لـیٚ ڕازی بێـت) کـەوا فـەرمووی : (صَفِیَّة) ی خێزانی پێغەمبەر لـە هەڵبـژاردە (الـصَّفِي) بـوو [رواه أبـوداود (3/رقـم/2994) و هـو حدیث صحیح وروی البخاری (5/رقم2235) عن أنس بن مالك نحوه] .

وە لەبەر فەرموودەکەی (یَزِیْدُ بنُ عَبْدِاللهِ بـنِ الـشُّخَیْر) کـەوا فـەرمووی لـە (مِربَـد) — گەڕەکێکـە لـە بەصـرە– بـووین پیاوێـك هاتـە ژوورەوە پارچـە پێـستێکی پـێ بـوو جـا خوێندمانەوە تێید نوسراو بوو ((**مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ إِلَی بَنِي زُهَیْرِ بنِ أَقَیْشَ إِنَّکُمْ إِنْ شَهِدْتُمْ أَنْ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَ أَقَمْتُمْ الـصَّلاةَ وَ آتَیْـتُمُ الزَّکَـاةَ وَ أَدَّیْتُمُ الخُمْسَ مِنَ المَغْنَمِ وَ سَهْمَ النَبيِّ** (ﷺ) **وَسَهْم الـصَّفِيِّ فَأَنْتُمْ آمِنُونَ بِأَمَانِ اللهِ وَرَسُولِهِ**)) واتە : لە (مُحَمَّد)ی نێـرراوی خـواوە بـۆ (بَنِـي زُهَیْـر بـن أُقَـیْش) ئەگـەر ئێـوە شایەتیتان داوە کەوا هیچ خوایەك نىیە شایەن پەرستن بێت جگە لە (الله) و (مُحَمَّد)یـش نێرراوی خوایە و نوێژتان کردبێت و زەکاتتان دابێت و پێنج یەکی دەست کـەوتتان دابێـت لەگەڵ بەشی پێغەمبەری خوایش دا (ﷺ) و لەگەڵ هەڵبژاردەدا ئەوە ئێوە لە ئەمانی خواو ئەمانی پێغەمبەر دان ، جا ووتمان : کێ ئەمـەی بـۆت نوسـی ؟ ووتـی : پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) [رواه أبو داود (3/رقم 2999) و النسائی (4157/134/7) و أحمد (77/5 و 363) وهـو حدیثـصحیح بڕوانە صحیح النسائی (3866)] .

وە ئەگەر شتی موسوڵمانێك گێڕایەوە كە لەپێش دا كافران بردو بوویان ئەوە دەدرێتەوە بەخۆی (□□□) وەپێش دابەش كردنی دەست كەوت حەرامە لێ ی ببڕێت (□□□) یا سوودی لێ وەربگرێت مەگەر خواردن بێت یان ئاڵفی ولاخ بێت (□□□)

وە لە (الشَّعْبِي) (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) پرسیار كرا لەبارەی (الصَّفِيِّ)ەوە فەرمووی : ((پێغەمبەری خوا (ﷺ) (سَهْم) ێكی هەبوو پێی دەوترا هەڵبژاردە (**الصَّفِي**) . ئەگەر ویستی هەبوایە بەندەیەك دەبوو یان كەنیزەیەك یان ئەسپێك ، پێش پێنج یەك هەڵیدەبژارد [رواه ابوداود (3/رقم/2991) والنسائى (4156/34/7) وهو صحيح الاسناد بروانه صحيح سنن النسائى (3865)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (إِبْنُ عُمَر) (خوایان لێ ڕازی بێت) كەوا فەرمووی : ((ئەسپێكی ڕۆیشت و كەوتە دەستی دەوژمن ، جا كاتێك موسوڵمانان سەركەوتن بەسەریان دا ، ئەسپەكەی پێدرایەوە لەسەردەمی پێغەمبەری خوا (ﷺ) وە بەندەیەكیشی ڕایكرد و ڕۆیشتە ناو ڕۆمەكان ، جا كاتێك موسوڵمانان سەركەوتن بەسەریان دا (خَالِدُ بنُ وَلِيد) بۆی گێڕایەوە ، پاش پێغەمبەری خوا (ﷺ))) [رواه البخارى (6/رقم/3067)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەكەی (بُرَيْدَةَ) بڕوانە (پ671) وە لەبەر فەرموودەی تری زۆر لەوانە فەرموودەكەی (أَبُو هُرَيْرَة) (خوای لێ ڕازی بێت) لە بەسەرهاتی ئەو بەندەیەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) كە تیرێك لێ ی دا و كوشتی جا هاوەڵانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویان : ((شەهید بوونی پیرۆز بێت ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ))) پێغەمبەری خوا (ﷺ) یش فەرمووی : ((**كَلَّا وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الشَّمْلَةَ لَتَلْتَهِبُ عَلَيْهِ نَاراً أَخَذَهَا مِنْ الغَنَائِمِ يَوْمَ خَيْبَرٍ لَمْ تُصِبْهَا المَقَاسِم**)) واتە : نەء ، بەوكەسەی كە نەفسی موحەممەدی بە دەستە ، دەستماڵەكە بەسەریەوە ئاگری تێبەر داوە ، كەوا لەدەست كەوتەكان بردو بووی لەڕۆژی (خَيْبَر)دا ، پێش ئەوەی دابەش بكرێت ، جا خەڵكەكەی ڕاچەڵەكاند ، تا پیاوێك (شیراك)ە نەعلێك یان دوو (شیراك)ە نەعلی هێنا و فەرمووی :

وە ئەگەر ئەو دەست کەوتە زەوی بوو ئەوە دەکەوێتە دەستی پێشەوا ، ئەگەر بەباشی زانی ئەوە دابەشی دەکات وەکو دەست کەوتەکانیتر یان دابەشی ناکات بەڵام بەرهەمەکەی دابەش دەکات بەسەر ئەو جەنگاوەرانەدا کە بەشداری ڕزگار کردنیان کردوە ، یان بەرهەمەکەی تایبەت دەکات بۆ

((**شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ أَوْ شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ**)) واتە : شیراکێك لە ئاگر یان دوو شیراك لەئاگر [رواه البخاری (11/رقم/6707) ومسلم (115/108/1) وغیرهما] .

وە ئیمامی (النَّوَوِي) یەك دەنگی (إجْمَاع) زانایان دەگێڕێتەوە لەسەر ئەوەی کەوا لەدەست کەوت بردن پێش دابەش کردنی لەتاوانە گەورەکانە . بڕوانە [شرح صحیح مسلم (217/12)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (رُوَيْفِعُ بنُ ثَابت) (خوای لیّ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِالله وَاليَوْمِ الآخِرِ فَلا يَرْكَبْ دَابَةً مِنْ فَيءِ المُسْلِمِيْنَ حَتَّى إِذَا أَعْجَفَهَا رَدَّهَا فِيْهِ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِالله وَاليَوْمِ الآخِرِ فَلا يَلْبَس ثَوْبَاً مِنْ فَيءِ المُسْلِمِيْنَ حَتَّى إِذَا أَخْلَقَهُ رَدَّهُ فِيْهِ**)) واتە : هەرکەسێك باوەڕی بەخوا و بەڕۆژی دوایی هەیە با سواری وڵاخێك نەبێت لەدەست کەوتی موسوڵمانان هەتا کاتێك لەڕ دەبێت بیگێڕێتەوە ، وە هەر کەسێك باوەڕی بەخواو بەڕۆژی دوایی هەیە با جل و بەرگێك لەدەست کەوتی موسوڵمانان لەبەر نەکات ، تا کاتێك کۆنی دەکات بیگێڕێتەوە [رواه ابوداود (3/رقم/2708) وغیره وهو حدیث حسن حسنه الحافظ فی الفتح (256/6) وحسنه الالبانی فی الإرواء (2137) وصحیح الجامع (6507)].

وە لەبەر فەرموودەکەی (إبْنُ عُمَر) (خوایان لیّ ڕازی بێت) کەوا دەیفەرموو : ((ئێمە لەکاتی غەزا کردنمان دا هەنگوێن و ترێمان دەست دەکەوت ، دەمانخوارد و بەرزمان نەدەکردەوە)) [رواه البخاری (6/رقم/3154)] .

جەماوەری زانایان دەفەرمن : دروستە سوود وەرگرتن لەخواردن و ئالفی وڵاخ لەدە ست کەوتی جەنگ پێش دابەش کردنیشی ئیتر پێشەوا ڕوخسەتی دابێت یان نەء .

خەزینەی موسوڵمانان(بَيْتُ المَال) (□□□) وە ئەو دەست کەوتەی کە بەبێ جەنگ دەستی موسوڵمانان دەکەوێت (الفَئ) وەکو پێنج یەکی دەست کەوتی جەنگ دابەش دەکرێت (□□□)

سەرانە (الجِزْيَة) لەسەر (أهْلُ الذِّمَّة) (□□□)

پێویستە لەسەر پێشەوای موسوڵمانان کەوا ڕازی بێت بەدامەزراندنی (عَقْد)ی سەرانە لەگەڵ خاوەن کتێبەکان دا – وەکو جوولەکە و گاوور – وە لەگەڵ ئەوانەیش دا کەوا گومانیان لێ دەکرێت کەوا خاوەن کتێب بن

(□□□) چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) زەوی (بَنِي قُرَيْظَة و بَنِي نَضِير) یشی لەنێوان موسوڵمانان دا دابەش کرد وە نیوەی تریش تەرخان کرد بۆ ئەو (وَفْد)انەی کە دادە بەزینە لای وە بۆ پێویستی و کارە گشتیەکان)) [رواه ابوداود (3/رقم/3010 ، 3012) واسنادهما صحیح بڕوانە تحقیق محمد صبحی علی الروضة الندیة (756/2)] .

وە هاوەڵانیش وازیان لەو زەویانە دەهێنا کە دەستیان دەکەوت لەزۆر شوێن دا بۆ ئەوەی هەموو موسوڵمانان تێیدا بەشدار ببن ، ئەمەش ڕاو و بۆچوونی جەماوەری (صحابە)ی پێغەمبەر بووە وەخەلیفە ڕاشدیە کانیش کاریان بەمە کردووە .

(□□□) لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لە سورەتی (الحشر :7) کە دەفەرموێ : ﴿مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِه مِنْ أَهْلِ القُرَى فَلِله وَلِلرَّسُولِ وَلِـذِي القُرْبَى وَاليَتَامَى وَالمَسَاكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ﴾ واتە : ئەو دەست کەوتەی کە بێ جەنگ خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەی داوە . لە خەڵکی ئاوایەکان ، ئەوە بۆ خوایە و بۆ پێغەمبەرەو بۆ خزمان و هەتیوان و کەم دەستان و ڕێبوارانە .

(□□□) (الذِّمَّة) واتە : پەیمان و ئەمین بوون ، وە (أهلُ الذِّمَّة) ئەو هاوەڵ بڕیار دەرە (مُشْرِك)ە خاوەن کتێبانەن کە سەرانە دەدەن بە پێشەوای موسوڵمانان بەرانبەر بە پاراستنی سەرو ماڵیان ، جا ئەویش دڵنیایان دەکات کەوا لە ئاسایش دا دەبن لەلایەن موسوڵمانانەوە ، وە دەوڵەتی ئیسلام پارێزگاری لە خوێن و ئابڕوو ماڵیان دەکات .

– وەکو ئاگر پەرستەکان – ئەگەر ترسی نەبێت لەفێڵ و درۆ کردنیان (□□□) بەچوار مەرج :

یەکەم : پیاوە پێگەیشتوەکانیان سەرانە بدەن کەلای کەمی دینارێکی ئاڵتوونیە بەپێی دەست ڕۆیشتن و دەوڵەمەندی زیاتر دەکرێت (□□□)

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە لە سورەتی (التوبە :29) دا کە دەفەرموێ : ﴿قَاتِلُوا الَّذِيْنَ لايُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَلايُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللهُ وَرَسُولُهُ وَلايَدِيْنُونَ دِيْنَ الحَقِّ مِنَ الَّذِيْنَ أُوتُوا الكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾ واتە : بجەنگن لەگەڵ ئەوانەدا کە باوەڕیان بەخواو بە ڕۆژی دوایی نییە ، وە ئەوەی خوای گەورە حەرامی کردووە بە حەرامی نازانن ، وە خۆیان دیندار بەئایینی حەق و ڕاستی ، لەوانەی کە کتێبیان پێ دراوە ، تاوەکو بەدەستی خۆیان بە سەر شۆڕییەوە سەرانە دەدەن . وە لەبەر فەرموودەکەی (بُرَيْدَة) بڕوانە (پ671) وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆی (عَقْد)ی سەرانەی لەگەڵ خەڵکی (بَحْرَيْن) و (هَجَر) و (يَمَن) دا دامەزراند . بڕوانە [البخاری (6/رقم/3157 ، 3158) و مسلم (2961/2272/4) وابوداود (1/رقم/1576) والترمذی (623/20/3) والنسائی (26/5) وغیرهم] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (مُعَاذ) (خوای لێ ڕازی بێت) ((کەوا کاتێك پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕەوانەی کرد بۆ (يَمَن) فەرمانی پێکرد کەوا لەهەموو پیاوێکی پێگەیشتوو دینارێك وەرگرێت یان بە ئەندازەی ئەوە – دینار –ە (مَعَافِر) وەرگرێت)) [رواه ابوداود (3022/287/8) وهو صحیح بروانه الارواء (1254)] وە (مَعَافِر) : جۆرێکە لە پۆشاکی (يَمَن)ی " وە لەبەر (أَثَر)ەکەی (نَافِع عَنْ أَسْلَم) کەوا (عُمَر) (خوای لێ ڕازی بێت) بۆ فەرماندەکانی سوپاکانی نووسی ((**لاتَضْرِبُوا الجِزْيَةَ عَلَى النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ وَلاتَضْرِبُوهَا إِلاَّ عَلَى مَنْ جَرَتْ عَلَيْهِ المُوسَى**)) واتە : سەرانە لەسەر ئافرەت و منداڵ دامەنێن وە هەروەها دایمەنێن لەسەر هیچ کەسێك مەگەر تووکی بەر عەورەتی هاتبێت – واتە باڵغ بووبێت – [رواه البیهقی (195/9) وهو صحیح بروانه الارواء (1255)] .

وەهەروەها لەبەر (أَثَر)ەکەی (أَسْلَم) کەوا (((عُمرُ بنُ الخَطَّاب) سەرانەی دانا لەسەر خاوەن ئاڵتوون چوار دینار وە لەسەر خاوەن زیو چل درهەم لەگەڵ ڕۆزیدانی موسوڵمانان ومیوان داری کردنیان سێ ڕۆژ)) [رواه البیهقی (95/9) وهو صحیح بروانه الارواء (1261)]

دووەم : شەرعی ئیسلامیان بەسەردا جێبەجێ دەکرێت لەوەیدا کە باوەڕیان پێی هەیە . (□□□)

سێیەم : باسی ئایینی ئیسلام نەکەن مەگەر بەچاکە . (□□□)

چوارەم : شتێك نەکەن کەوا زیانی بۆ ئیسلام و موسوڵمانان هەبێت . (□□□)

جا پێشەوا تەماشای دەوڵەمەندی و هەژاری دەکات ، لەبەر (أَثَر)ەکەی (إِبنُ أبي نَجِيْح) کەوا فەرمووی : بە (مُجَاهِد)م ووت : ئایە بۆ خەڵکی (شَام) سەرانەیان چوار دینارە بەڵام خەڵکی (يَمَن) یەك دینارە؟ فەرمووی : ئەوە بەپێی دەست ڕۆیشتن و دەست نەڕۆیشتن دانراوە – خەڵکی (يَمَن) لە خەڵکی (شَام) هەژار ترن [رواه البخاری (257/6) تعليقاً ووصله غيره وهو صحيح بڕوانە (الارواء) (1260)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی خوای گەورە ﴿وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾ ئیمامی (الشَّافِعِي) لەواتاکەیدا دەفەرموێ : ئەوەیە (أَحْكَام)ی ئیسلامیان بەسەردا جێبەجێ بکرێت ، ولەبەر فەرموودەکەی (أَنَس)یش کەوا کابرایەکی جوولەکە سەری (جَارِيَە)یەکی لەنێوان دوو بەرد دا پان کردەوە ، جا پێغەمبەری خوایش (ﷺ) سەری لەنێوان ئەوی دوو بەردا پان کردەوە [کە فەرموودەکە لەباسی تۆڵە سەندنەوەدا باسمان کرد] .

وە لەبەر فەرموودەکەی (إِبْنُ عُمَر) (خوایان لێ ڕازی بێت) ((کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) دوو جوولەکەیان بۆ لای هێنا کە زینایان کردبوو پاش ژن هێنان و شوو کردن ، جا ئەویش هەردووکیانی بەرد باران کرد)) [رواه البخاری (3/رقم/1329) ومسلم رقم(1699)] .

وە ئەوەیشی کە باوەڕیان پێی نییە ، شەریعەتی ئیسلامیان بەسەردا جێبەجێ ناکرێت وەکو مەی خواردنەوە ، مەگەر لەوشتانەدا کە خۆیان بەرزی بکەنەوە بۆ دادگای ئیسلام ئەوکاتە داوەر بەشەرعی ئیسلام داوەری نێوانیان دەکات .

(□□□) وەکو باس کردنی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەخراپە یان باس کردنی قورئان یا هەرشتێکیتر کەوا تانە بێت لە ئایینی پیرۆزی ئیسلام .

(□□□) وەك دالّدە دانی سیخور (جَاسُوس) یان ئاگادار کردنەوەی دوژمن لەکەم و کورِی موسلّمانان و خالّە لاوازەکانیان ، یان ئاشکرا کردنی خواردن و خواردنەوەی حەرام یان ئاشکرا کردنی شیرك ... هتد .

لەبڵاوکراوەکانی ماڵپەڕی ئیمان وەن
www.iman1.com
هەمیشە لەگەڵمان بن بۆنوێبوونەوەی ئیمان
imanonekurd@yahoo.com